

LÉLEKLOGIKA

„A líra: logika” – írja József Attila 1937 tavaszán-nyarán, mintegy háromnegyed századdal ezelőtt a *Ha lelked, logikád...* kezdetű versében. Ez a sokak által idézett gondolata igaz ugyan, ám a logika által kimért, végtelenül precíz és lényegre törő hang magában hordja a közhelyesség veszélyét, ha nem megy végbe az alkotási folyamat során valódi absztrakció. Nem képes mássá, többé válni, mint közbeszéddé, a közbeszéd sorokba gyömöszölésévé. Báger Gusztáv a csapdákat bölcsen elkerülve állít elő vegytiszta beszédet ezúttal is. Mondhatni azt, a világ megértésével és leképezésével jegyben járva fogalmaz, amit csak a gyakorlati tudás és a téridőben, a jelen való létben fölhalmozott tapasztalat hitelesíthet. Az ehhez szükséges alapot megkapta és megerősítette az elmúlt években, évtizedekben.

Irodalmi pályájának másodszeri elindulását követően írta Kabdebó Lóránt a *Tiszatáj* hasábjain, hogy Báger Gusztáv csupán nyitott világban tud gondolkodni, a zártban nem, ezért hallgatott el a szocializmus idején. Újra csak a rendszerváltást követően ragadott tollat, mert lételeme a cenzúrázatlan szabadság, a korlátok és a korlátozások nélküli társadalmi berendezkedés. Gúzsba kötve elnémul. Szüksége van a fényre, hogy világosan beszélhessen. „[A]z ő verséhez hozzá kell venni – mint a közgazdaságtan számvilágához –: a teljességet és a végtelent” – állapítja meg lényegre látóan. A lehetőségek, a kimondhatók végtelenét. Azt, amelyben a létezés racionális elemein túl Istennek, a természetfölöttinek, az irracionálisnak is helye és jelentősége van.

Az Új Ember Kiadónál megjelent *Magasság, mélység* című kötete már a címében tág határt nyit. A magasságban benne sejtjük Isten lakhelyét, a mélységben a Poklot, s e kettő közé feszítve önmagunk, közlekedtetve lehetőségeinket, megvalósulásainkat, e kettő között keresve és találva meg igazságaink. Mik is lennének ezek a transzcendenciától áthatott igazságok? Hogy ebbe ily módon van lehetőségünk bepillantani, az Zsille Gábor érdeme is, aki Báger Gusztáv korábbi kötetének vallási témájú verseit (73) válogatta és szerkesztette hét ciklusba a szerző hasonló ihletettségu újabb verseivel (16) egyetemben.

Már az indítás hangja kijelöli a határokat. Új szentirat van készülöben? A bibliabeli ég- és földteremtés helyén a „[k]ezdetben vala a vég. / [...] / Minden vég kezdete” (*Kezdül; S.*) áll. A köztes időben pedig mindaz, ami „[f]elülről béke és áldás. / Lentől küzdelem és átok” formájában rakódik le, végtől végig, azaz végek között valósul meg. Ez jelenti magát a teljességet, illetve a vele, benne megtett utat is, amelynek minden pontja részleges és nézőpont kérdése. Miképpen Heideggernél, Bágernél is a létből való kilépést követően beszélhetünk arról, ami felé törekszünk: teljességről. Arról a teljességről, amelyhez nélkülözhetetlen a két nemlét között bejárat. Másfelől benne van ebben a megközelítésmódban Lao-ce – különösen a Weöres Sándor fordításában olvasható – bölcséleti költészete is, a címébe foglalt központi problémával: Út és Erény.

Természetesen szó sincs arról, hogy a világot és a keletkezését kívánna új alapokra helyezni szerzőnk. Az első ciklus további verseiben a lélekről, betegségeiről és gyógyítójáról, Krisztusról, valamint az általa képviselt, hirdetett tanokhoz fűződő viszonyáról vall. Itt olvasható a kötet címadó verse is, melyben hitéről és föntről érkező megváltásról, a kapott szó, szólni tudás erejéről, halhatatlanná változtató képességéről tesz tanúbizonyosságot: „A táblák összetörnek, a Szó megmarad.” (*Magasság, mélység*) A szó jelentésmódosulása, amortizációja vagy profanizációja azonban a ciklus végén mellbe vág. Jézus és az általa kínált Szentlélek forrása „»Természeténél fogva tökéletes« volt. / Ezt ma egy autómárkáról állítják.” Felismerése katartikus élményt jelent. Azt, hogy a létezés elvesztette szakrális tartalmát, illetve ez a szakrális tartalom nyelvi formakincse az anyagi világ talmi eszközeinek felértékeléséhez használdik el.

Amennyiben a most kimondott mást közvetít, mint amit a hagyomány belekódolt, akkor milyen alternatíváink maradtak? A második ciklus arra keresi a választ, hogyan viszonyulhatunk, viszonyuljunk az Íráshoz, a teremtő beszédhez. Az *Egyetlen Könyv* című cikluskezdő versben az alapállást, s ezzel saját költői tevékenységének funkcióját is meghatározza: „a versolvasás sem tesz jobbá / Így hát az Egyetlen

Könyv marad / »nehéz beszélni erről« mondják a szónokok / pedig beszélni könnyű // a Logosz él / csak logikánk halott”. A kimondással, a leírással az Igét éltetjük még akkor is, ha a szöveg jelentésének konkretizálására képtelenek is vagyunk. A Szó, az Írás megmarad, és sosem halványul el, mert a szólni, az írni tudó Isten üzenetét közvetíti. Föl lehet tenni a kérdést és megadni a választ: a történetből ki „megy inkább a magány / szigetére könyvmolynak? / Hát én, a költő, ki lúdbörzök / megtalált mondatok miatt.” (*Mélység, élesség*.) Ennek a szókeresésnek a következménye: „mire megvilágosodtam / a világ egy vers az Úr tollából” (*Bújócska*). A ciklus vége felé közeledve ez lesz a lélek egyensúlyának helyreállítója, mellyel ki lehet állni a gyülekezet elé, a szív örömét Istennek tetszőn ki lehet nyilvánítani, Krisztussal föl lehet töltekezni, s zongorára álomba borulva lehet várni „míg felkel bennem a Nap” (*Egyensúly*). Ez emel föl Istenhez, és juttat el az általa kínált szabadság birodalmába, hol „[m]a is repülni fogok” (*Tekintettel arra*).

Mi ad szárnyakat a költő számára? *Ünnep*be foglalt leltárral indul a harmadik ciklus, és karácsony gyertyalángos, gyantaillatos ragyogásával és belőle fakadó gyermeknevetéssel zárul. A köztes versekben felfedezi, felfedeztetni Isten hétköznapi belüli jelenlétét. Rádöbbsentet arra, ehhez nincs többre szükség, mint tenni a dolgunk, szemlélni és rendet vinni a világunkba. Így válhat minden nap ünneppé és megszenteltté a cselekvésben, a várakozásban és a fölfedezésben. Ez emelhet az örök fény felé.

Merre haladhatunk innen tovább? Miképpen barangolhatnánk be a teremtett világot? Műfajilag az óda fennkölt hangulata alkalmas a természet és Isten kapcsolatának közvetítésére, annak megmutatására, hogy a Teremtő nem mond le a teremtettjéről, sőt, ott van benne. Az a „nyugati nyers szél” hordja ezt az örömhírt széjjel, melyet Báger Gusztáv így biztat: „táncolj / ahogy Isten hívja táncba / Önmagát”. És valóban perdül a sorok között, a sorok által a lélekkel belehelt világ. S a szél, miként a vers, visszatér a kezdetéhez, hogy a *Mellék*dalban Vörösmarty („ment-e a tév által elébb az ember?” és Pilinszky („meddig csorog arcán az üres árok?” sorainak parafrázisát követően kimondja: „egyetlen golyóstoll egyetlen sugallat / mosolyra fakaszthatná a világot”.

A derű fennkölt állapotát elérve mi jöhet még? „Ezúttal nem írok nagy dolgokról, csupán az életemről” (*Allergia*) – így kezdi az ötödik ciklust, melyben az egyéni és kollektív cselekvések, Isten léte melletti tanúságtételek válnak központi motívummá. „Jelzi, érdemes hinni abban, / Aki az Eget lakja. / Hinni abban érdemes” (*Méz*). Ugyan az embert bárhová elviheti a lába, de – „ahol addig soha / kis híján orra buktam” (*Négy lépés*) – „belénk kódolva a botlás lehetősége” (*Négy lépés*). Alternatíva azonban van ezzel szemben: „a hit lépcsőin / nincsen futószőnyeg / nem buktat orra senki” (*Négy lépés*). Vagyis a hit az, ami minden akadályon átemelhet, ami képessé tehet az oktan tevékenységünk során véghez vitt anyagi pusztítás szellemi ellensúlyozására, ami az Életből a Létbe emel a szemlélődéseink révén. Ez az, ami gyógyít. S ha birtokoljuk – miképpen Pál –, gyógyítsunk vele!

*Elő*adással ér véget az ötödik és *Világimá*val kezd a hatodik ciklus. Ez az ima azonban profán, hiszen a pénzvilág hatalmasainak szánalmáért, „[a] legszegényebb országok adóságának elengedéséért” könyörög Washingtonban, az IMF és a Világbank 1999. évi közgyűlésén – a dátumozás szerint. Az itt megütött hangbéli kettősség jellemzi a további verseket. Báger Gusztáv ezúttal a transzcendens jelenléte és hiánya, a szent és a profán találkozása, ütköztetése által teremt feszültséget és atmoszférát. Amikor a létezés oppozícióit veszi sorra, mint az *Idebent* című versben, akkor figyelmeztetni akar: „a kísértés kívülről / a megváltás belülről indul el”. Amikor a múlt és a jelen (*Alapok*), az igaz és a hamis (*És az angyal így szól*), a gyűlölet és a nyugalom (*Az ország-esszék margójára*) szembeállításával él, akkor is. Igét hirdet: „ne keress fogódzót a láthatatlan világban / a láthatatlan mindennél biztosabb”. Az út, a keresés, a remény, a kapcsolat imái zengnek föl e cikluson belül, szüntelen ellenpontozva az elkárhozott, lélekidegen valósággal. Az evilági kimenetel sötét. Végül a *Balladában* „[a] forrás tünderei elhagyták a felszínt, / A kövek közt fehér golyocsing hirdette tovább / az ártatlanok igazát”, mert az emberek szennybe belemosódott, és a hírközlők vádját követően hiteltelenné vált a Csodák Kútja. A Szentlélek forrása ezúttal nem a jelentésromlás által veszíti el tökéletességét, hanem a konkrét belepiszkítás során.

A helyreállítás művelete indulhat mással, mint kereséssel? Talán ezért kezdődik a hetedik ciklus *Vadászösvénye* „nyomába eredés”-sel, űzött vadkénti kutakodással, holott „eddig is Veled voltam /

mondaná a megtalált / csak te nem hitted el”. Ilyenkor óhatatlanul feltesszük a kérdést: Mi más, mint törvények felismerése és elfogadása segíti életünk? Ugyanakkor honnan származtathatjuk ezt? A válaszhoz „csak föld kell és egy kis ész – ahogy az Úr rendeli”.

Báger Gusztáv tanúságtételének lenyomatát végigkövetve adottá válik a Szó ereje általi megtisztulás lehetősége. Kell több? Ezen túl mi jöhet még? „A lélek elvégzi a dolgát.” (*Sugallatok.*)

Báger Gusztáv: *Magasság, mélység*
Új Ember Kiadó, Budapest, 2012

Oláh András

FELBORULT BÖLCSŐ

Lélekállás-jelentés... Annyiféle jelentéssel találkoztam már. Időjárás-jelentés, vízállásjelentés, zárójelentés, közhasznúsági jelentés, igazoló jelentés, ügynöki jelentés, könyvvizsgálói jelentés... Lélekállás-jelentéssel még nem. Csak most, amikor Dienes Eszter legújabb (ötödik) verseskötetét a kezembe vettem. Morzsolgatom a szót, lapozgatom a kötetet. Vékonyka gyűjtemény. Válogatott versek. Egy költői életmű – három és fél évtized – termésének legjobbjai.

Dienes Eszter viszonylag későn jelentkezett írásaival. A '70-es évek közepén kezdett publikálni, első önálló kötete (*Mosolymaradék*) pedig csak húsz év múlva, 1995-ben látott napvilágot. Azóta három könyvével találkozhatott az olvasó (*Holdvirágzás* – 2000; *Szerető, este* – 2002; *Kinél az ítélet* – 2009). Mostani anyaga erre a múltra tekint vissza. Am nem csupán válogatás e kötet. Több annál. Ahogy a cím is jelzi: egyfajta állapotfelmérés, helyzetértékelés. Az idő múltával néhol áttevődtek a hangsúlyok, átszíneződtek az emlékeket, új jelentést nyertek a kulcsmondatok. Ma ezek a fontosak, ma így kerek a világ. De egy valami bizonyosan érintetlen maradt: a költői kisugárzás.

Dienes Eszter ugyanis önmagát írja. Adott neki a sors annyi élményt (örömet és pofont), hogy nem kell fikciókhoz fordulnia. „Műveinek forrásvidéke az általa megélt, szegénységgel, önkereséssel, gyermekszüléssel, válással terhes élet, később pedig egy új és minden addigit felülíró, ellenben szinte szükségyszerűen kudarcos, ám gondolatvilágát s ihletett pillanatait örökké kitöltő művészszerelem, illetve az évtizedek óta kísértő, depresszív állapotokban manifesztálódó, az orvosi kezelésekből is verset csíholó alkotói magatartás” – írja róla Karády Zsolt.

A kötet négy ciklusra, négy stációra épül.

Az első ciklus (*Felborult bölcsőm*) verseiben a régmúltat (gyerekkorát, a szülők alakját) idézi föl, és elveszített gyermekét is ebben a ciklusban siratja el. „Akácos áll, köti a port, / engem is ideköt minden, / itt voltam jó, itt voltam verve. / Itt hagyott el az Isten” – zakatolnak tompán a *Kunhegyes* című vers sorai. Húgának szignált költeménye a gyermekkori álmok szertefoszlásáról szól. De fájdalmas sóhajjal kutatja az édesanyja emlékét is: „Hol nyújtózik ragyogásod, / hol kerít a távol, / hol nyit virág arcod porán, / hol vacogsz, ha fázol?” (Édesanyámnak). Ugyanígy megemészthetetlen számára fia elvesztése is: „Hiányodtól fázom éjjelente” (Fiamnak). „Szerettem minden árvát... / Fiam helyett fiam hiányát // s kétszer lett keserű / minden, ami édes! / Nem lettem boldog. / Sem tisztességes” – állapítja meg keserűen (Fiam helyett).

A következő ciklus (*Egy meg egy*) számvetés. A versek egy része ironikus önvallomás – amolyan görbe tükör – amellyel fityiszt mutat a megpróbáltatásokat rá mérő sorsnak: „Dekázni nem tudok, / vagyok pedig a mérleg / lehet, hogy hazudok, / de magamnak mérek.” (*Mottó*), „Arcomat mindig feladtam, / mosolyom kitakartam, / simító kezem letörött, / öklöt szereztem a harcban.” (*Bruttó*). Ennek a világlátásnak zanzásított darabja az *Egy apróhirdetés margójára* című írás: „Még szülőképes nő / [...]Egy élve született gyermeket / tud csak felmutatni. / Életnek kevés, hirdetésnek ennyi.”

A ciklus talán legszebb (és egyben legkeményebb hangú) írása a *Cigányszerelem*: „Kiknek a keze